

Piac, nyereség, zöltség...

Gyár és környéke

Ha vállalatoknál gondjaikról, bajokról beszélnek, sok minden szóba kerül. A piac, a technológia állapota, a termékszerkezet, a munkaerőhelyzet. A nyersanyag-ellátásról viszont általában kevés szó esik. Nem így a konzervgyárakban, főként azokban, amelyek mindelelőtt zöltségföldolgozással foglalkoznak. Azokban, mint a szegedi gyárban is, sokszor fő a felelősök feje, hogyan tudják évről évre, s lehetőleg hosszú távra biztosítani a szükséges nyersanyagmennyiséget. A bajok gyökere nagyjában-egészében közös: folyamatosan csökkent az utóbbi években a zöltségtermelési jövedelmezősége, ennek arányában pedig a termelési kedvvel is bajok vannak. S mindennek elsősorban a konzervipar issza meg a levét, kötött főlvasárlási árai miatt, amelynek a szezonnak mintegy felében többet kaphat a vevő nemcsak a szabad piacon, hanem a hűtőipartól, a ZÖLDERT-ektől, vagy a HUNGAROFRICT-tól is.

A konzervgyárak természetesen igyekeznek megoldásokat találni, hogy a szükséges nyersanyagmennyiséget a szükséges minőségben beszerezhessék. Például úgy, hogy a termelőkkel közös vállalkozásban, beruházással megoldják az előfeldolgozás jó részét. Ezt az utat járja a Szegedi Konzervgyár is. Mindezt a költségnövekedés ellenében teszik, hiszen ezzel segíteni lehet az ipar munkaerőgondjait, s az ár nagyobb része maradhat így a termelőnél, kétszeres érdekeltiséget teremtve számára a zöltségtermelésben. S a rögzített főlvasárlási ár is ad némi biztonságot a termelők számára, hogy bőséges termést hozó esztendőben is tisztességes pénzt kapjanak a konzervipartól árujukért. Am a rögzített árak sokszor olyan helyzetet is teremtenek, hogy a szegedi gyár kénytelen 50-60 kilométerrel hozatni valamilyen nyersanyagot, jóval többet kifizetve a szállítáért, mert a helyben meglevő készleteket a rögzített ártól nem kapja meg. Mégis, csöszben partnerrel álltak kapcsolatban. A mai 30 partner közül pedig mindössze 13 bázisgazdaságot tartanak számon, s közülük is öt-hatnak van meghatározó szerepe a gyár nyersanyag-ellátásában.

A partnerek számának ilyen jelentős csökkentése nyilvánvalóan a csabaiak is hosszabb távra szóló mérlegel. Ilyen megoldást főltehetőleg csak az élelmiszeripar és a kertészeti ágazatok helyzetének alapos áttekintésére hozhat, beleértve például a nagyobb rugalmasságát, lehetőségeit biztosítását. Hiszen például a termelők jelentősen javították a nyersanyagok minőségét az utóbbi években. Ez jótékonyan hatott a gyár eladási áaira. A javuló minőség eredményeként a tőkés piacokon jobb árakat értek el, mint korábban. Am ezt a plusznyereséget sem oszthatták meg a termelőkkel, kötöttségeik következtében. Ráadásul a magasabb, a piaci értéktől függő árakat csak termékeik egészen kis hányadánál érhetik el, ez pedig egészében nem oldhatja meg a gondokat, még a haszon megosztása sem tehetné ily módon nyereségessé a kertészeti ágazatot. A jó alapok, a jó (és koncentrált) partneri kapcsolatok azonban egy ideig még megoldást jelentenek.

Mert igaz ugyan, hogy a jó természeti adottságok következtében nagyon magasak környékünkön a termésátlagok (a borsó hozama hektáronként 50 mázsa körül van például), de más, sokkal kevesebb törődést igénylő, sokkal kevesebb gondal-bajjal járó kultúrák is igen magas terméshozamot adnak arra felé. Nem csoda hát, ha a termelők nem rajonganak azért, hogy a zöltséggel foglalkozzanak, hiszen a zöltségtermelés jövedelmezősége a magas termésátlagok ellenére 16 százalékkal csökkent egy év alatt Békés megyében.

Hogy miért? Például, mert drágák voltak, s még drágábbak lettek a zöltségbetakarító céligépek. Azok, amelyek más célokra nem is használhatóak. Néhány hetet dolgoznak csupán évente. S mindemellett a zöltségtermelés rengeteg gondal jár, jóval több törődést igényel, mint más kultúrák. Ez is költségnövekedést eredményez, mint a preferenciákban bekövetkezett változások, vagy az üzemanyagárak emelkedése. A költségek növekedésével nem tartották lépést az értékesítési árak. A Békéscsabi Konzervgyárnak 1982-re mégis sikerült szerződésben lekötönie a szükséges nyersanyagok 105 százalékát.

Az ellentmondás csupán látszólagos. A gondok ugyanis is valóságosak. A szerződések eredményei nem annyira a jelenlegi állapotot tükrözik, hanem inkább a múltat, azt az időszakot, amikor sikerült megállapodniuk, biztonságossá tenniük nyersanyagellátásukat. A jövőre nézve azonban nem túlzottan optimisták Csabán sem, hacsak nem változik néhány tényező a jelenlegi, meglehetősen merev szabályozásban.

De lássuk mindenképp az alapokat! Nyersanyagait a csabaiak mintegy 30 nagyüzemről szerzik be. Öt-öt és fél ezer vagon nyers áru esetében ez meglehetősen kis szám. S főként akkor lesz elgondolkodtató, ha azt is hozzá tesszük, hogy öt éve még ötven-hatvan, tízegyháromezer évet pedig közel száz partnerrel álltak kapcsolatban. A mai 30 partner közül pedig mindössze 13 bázisgazdaságot tartanak számon, s közülük is öt-hatnak van meghatározó szerepe a gyár nyersanyag-ellátásában.

A partnerek számának ilyen jelentős csökkentése nyilvánvalóan a csabaiak is hosszabb távra szóló mérlegel. Ilyen megoldást főltehetőleg csak az élelmiszeripar és a kertészeti ágazatok helyzetének alapos áttekintésére hozhat, beleértve például a nagyobb rugalmasságát, lehetőségeit biztosítását. Hiszen például a termelők jelentősen javították a nyersanyagok minőségét az utóbbi években. Ez jótékonyan hatott a gyár eladási áaira. A javuló minőség eredményeként a tőkés piacokon jobb árakat értek el, mint korábban. Am ezt a plusznyereséget sem oszthatták meg a termelőkkel, kötöttségeik következtében. Ráadásul a magasabb, a piaci értéktől függő árakat csak termékeik egészen kis hányadánál érhetik el, ez pedig egészében nem oldhatja meg a gondokat, még a haszon megosztása sem tehetné ily módon nyereségessé a kertészeti ágazatot. A jó alapok, a jó (és koncentrált) partneri kapcsolatok azonban egy ideig még megoldást jelentenek.

ván előnyös a gyárnak, s a termelőnek is. Például azért is, mert a Békéscsaba és Környéke Agráripari Egyesülés birtokában levő, a tagok pénzeiből létrehozott eszközöket így koncentráltabban használhatják föl. Az egyesülés például zöltségbetakarító gépeket szerzett be, amelyeket (5-8 éves amortizációval számított díjjal) kölcsönöz a taggazdaságoknak. Ilyen célokra több mint 30 millió forintot költött az egyesülés. A gépeket sokat segítettek a termelési kedv fenntartásában. Csak hogy 4-5 évesek. Ha kifutnak, aligha pótolhatók, mivel új, jóval drágább gépsorok beszerzésére sem az egyesületnek, sem a gazdaságoknak nincsen pénzüik.

Mindenesetre a Békéscsabaiak is igyekeznek tovább lépni. Például a nyersanyagok előfeldolgozását mind nagyobb részben a termelőknél oldják meg, akik ily módon több pénzt látnak árujukért, s a gyár helyzete is könnyebb lesz. Termékszerkezetükön is folyamatosan úgy változtatnak, hogy jobban lephessenek a piacra, s csökkentik kevesebb jövedelmet hozó cikkeik előállítását. Azonban, termékeik zöme olyan, hogy különösebb változtatásokra nincsen módjuk.

A megoldás lehetőségeit nyilván a csabaiak is hosszabb távra szóló mérlegel. Ilyen megoldást főltehetőleg csak az élelmiszeripar és a kertészeti ágazatok helyzetének alapos áttekintésére hozhat, beleértve például a nagyobb rugalmasságát, lehetőségeit biztosítását. Hiszen például a termelők jelentősen javították a nyersanyagok minőségét az utóbbi években. Ez jótékonyan hatott a gyár eladási áaira. A javuló minőség eredményeként a tőkés piacokon jobb árakat értek el, mint korábban. Am ezt a plusznyereséget sem oszthatták meg a termelőkkel, kötöttségeik következtében. Ráadásul a magasabb, a piaci értéktől függő árakat csak termékeik egészen kis hányadánál érhetik el, ez pedig egészében nem oldhatja meg a gondokat, még a haszon megosztása sem tehetné ily módon nyereségessé a kertészeti ágazatot. A jó alapok, a jó (és koncentrált) partneri kapcsolatok azonban egy ideig még megoldást jelentenek.

Szávay István

Színész, amatőrökkel

Vass Gábor három éve tagja a szegedi Nemzeti Színháznak. Ez idő alatt több főszerepet játszott el, sikeres a pályája. A közönség is megkedvelte. A *Juhász Gyula Művelődési Központ* pedig felkérte, hogy készítse fel a munkásfiatlokat versmondó versenyre. Munkájának eredménye: a területi döntő után az országos döntőből ezüstéremmel, különdíjjal és oklevéllel jöttek vissza a versmondók Szegedre.

Kellemes kapcsolat alakult ki közöttünk — beszél a „kis csapatról” Vass Gábor színművész. — E szép eredmények után is szeretnénk együtt maradni. Irodalmi kört alakítunk ösztől. Elsődleges feladatnak a szakmai képzést tartom, csak utána jelentkezhetünk színpadi produkciókkal. A beszédtechnikára, hangképzésre, mozgásgyakorlatokra kell először energiát fordítanunk.

— Hányan dolgoztok majd?

— Az lenne a jó, ha minél többen jelentkeznének, hogy a „lemorzsolódás” után legalább 20-25 maradjon. Számítok a délelőre, a vasutasokra, a nyomdászokra, a volánosokra, tehát főképp munkásfiatlokat. Az időpontokat nagyon nehéz egyeztetnünk, mert más-más a munkaidő, s nem mindenki szegedi. Volt rá precedens, hogy feláldoztam a vasárnapomat, s kimentem Vásárhelyre az egyik versmondó lakására, együtt tanulni.

— Vannak-e tapasztalatai az amatőr színjátszás terén? — Igen. Öt évig Heves megyében, az egri irodalmi színpad oszlopos tagja voltam. Barátaim — jól ismert színpadok vezetői, tagjai — adnak tanácsokat, sokat beszélgetünk erről a mozgalmról. Így jól ismerem az amatőr színpadi tevékenység gyermekbetegségeit. Ezeket szeretnénk kiküszöbölni. A szervezés feladatai nem okozhatnak problémát, nagyjából együtt

A baleseti táppénzről

Baleseti táppénzről szerzőtájékoztattam Sz. B. szegedi olvasónk. Üzemi balesetet szenvedett és munkahelyén arról van vita, hogy amíg kórházban volt, jogosult-e a 100 százalékos táppénzre vagy sem. Kéri, ismertessük, hogy kikre terjed ki a baleseti táppénzre való jogosultság.

A társadalombiztosítási törvény rendelkezései szerint a biztosítottak járó baleseti táppénz a napi átlagkereset teljes összege. A napi átlagkeresettel azonos összegű baleseti táppénzre — ideértve a kórházi ápolás idejét és a kórházból történő elbocsátás napját is — jogosultak a következők: a munkaviszonyban álló dolgozók; az ipari szövetkezet tagjai; a mezőgazdasági és

halászati termelőszövetkezetek és mezőgazdasági szövetkezetek tagjai; a szakmunkástanulók; a bedolgozók; a megbízás alapján rendszeresen és személyesen munkát végzők; az ösztöndíjas aspiránsok és az ösztöndíjas doktorjelöltek; a gépjárművezető-képző munkaközösség tagjai, valamint a javító-nevelő munkát végző személyek.

A fentiek szerint tehát a baleseti táppénzre jogosult biztosított a kórházi ápolás ideje alatt a napi átlagkereset teljes összegére jogosult. Ha a sérült az első ízbeni baleseti táppénzre jogosultság megszűnését követő 180 napon belül ugyanazon üzemelési baleset következtében újból keresésképtelenné válik, baleseti táppénzre ismét jogosult. Ebben az esetben a

sérült táppénzre akkor is jogosult, ha már nem biztosított.

A baleseti táppénz iránti igényt a társadalombiztosítási szervnél, illetve ott, ahol társadalombiztosítási kifizetőhely működik kell előterjeszteni. Az igényhez csatolni kell a keresésképtelen állományba vételről kiállított orvosi igazolást és az üzemi baleseti jegyzőkönyvet. Abban az esetben, ha a baleset üzemisége vagy a baleset és a keresésképtelenség közötti okozati összefüggés nem állapítható meg, a baleseti táppénz iránti igényt a kifizetőhelynek határozattal el kell utasítani. A határozatnak tartalmaznia kell a döntést, annak indoklását és a jogorvoslati utat.

Dr. V. M.

Csárda vagy iskola?

Az ópusztaszeri új létesítmény dokumentumok tükrében

Körültekintő, gondos kutatásra készítette a muzeológusokat annak kiderítése, mi lehetett az eredeti rendeltetése az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkba áttelepített, a felszabadulás előtt községi elemi, azt követően állami általános iskolának, mely mostantól állandó iskolatörténeti kiállítás otthona lesz. Az épületben 1979 júniusáig tanították a műveltség alapjait az ópusztaszeri gyerekeknek. Az iskolatörténeti anyagok gyűjtésének kezdetén egymásnak ellentmondó dokumentumok kerültek birtokunkba, s az egykori iskola ma is élő tanítóinak szóbeli közlése sem nyújtott egyértelmű támpontot az épület eredeti rendeltetéséről.

A Móra Ferenc Múzeum birtokába került — többek között — egy igen eredetileg tünő képes levelezőlap, mely feltehetően 1932-ben készült. Rajta az ópusztaszeri árpádalmi iskola látható, előtte mezítelás gyerekek csoportja tanítójukkal, Jaksza Jánossal. Alján felirat: *Felsőpusztaszeri Árpádalmi Iskola*, hátulján pedig: *„Két évtizede még csárda volt. A csárdát iskolának alakították át, a jelenlegi tanítói lakásban Ró-*

za Sándor és Bogár Imre egykori haramiák mulatoztak.” Ezt látszik igazolni Fontos Sándor festőművész szóbeli közlése is, aki úgy tudja, hogy az épület valamikor csárda vagy gazdaház volt. Ugyanakkor a Csongrád megyei levéltárban feltehetően 1950-ben keltezett adatbázisban az egyik bejegyzés szerint az iskola eredeti rendeltetése elemi népiskola, ceruzával bejegyezve: épült 1912-ben.

A kérdés: ha az iskola 1912-ben épült, miként mulatoztak szobáiban a haramiák, hisz a híres alföldi betyár, Rózsa Sándor 1876-ban megvált a földi élettől. Az említett képeslapról — mely 1932-ben készült — kitűnik, hogy húsz évvel annak előtte még nem volt iskola, hisz a szöveg csárdát említi. Akkor mióta iskola? Meg kell jegyezni, hogy az említett képeslap feltehetően idegenforgalmi célzattal készült, emlékeztetve, hogy Szer mezején tartották meg honalapító őseink az első országgyűlést. Sajnálatos, hogy a reklámszöveg hangsúlyára a betyárok látogatta csárdára toltott el. Azon nem lepődhetnénk meg, hogy az egykori csárdából iskolát alakítottak, ha a község vagy az állam, esetleg Kecskemét városa birtokba vette vagy megvásárolta volna. Számos írott kútfő tanúskodik arról, hogy Csongrád megyében és Szegeden, főleg a hatalmas kiterjedésű tanyás határban, a múlt században, de még e század első három évtizedében is az állam, valamint a városok és községek több, elemi iskola céljaira szobákat, épületeket vagy házakat béreltek gazdáktól, városi polgároktól. Ily módon nem lehetett kizárni azt a gondolatot, hogy az ópusztaszeri iskola esetében is hasonló történt.

A kecskeméti iskolások egyik század eleji kiadványának beszámolójából az adatok a Bács-Kiskun megyei levéltárba vezettek. Hornyik Jánosnak, Kecskemét szülöttjének, a város közjegyzőjének és múlt századi neves történésznek 1865-ben kiadott *Pusztaszeri Honalapító Magyar Nemzet Első Törvényhozási Gyűlése Színhelyének Története* című művében kellő alaposan ismerteti, miként szerezte meg magának Kecskemét városa Pusztaszer, legalábbis annak nagyobb részét. Kiderül ugyan-

is, hogy 1861-ben Kecskemét város közhatalosága a pusztaszeri mezőn akkor még jól felismerhető hét halom egyikeket Árpádalmi nevezte el. Az ópusztaszeri árpádalmi elemi népiskola alapítása vagy építése tehát Kecskemét város törvényhatóságának hatáskörébe tartozott. A megbízható forrásokhoz a törvényhatósági bizottság, a város községi iskolások jegyzőkönyveinek és kiadványainak tanulmányozásával juthatunk. Kecskemét város törvényhatóságának 1911. április 29-én megtartott rendes üléséről készült jegyzőkönyvben bizonyítva látjuk, hogy ekkor született döntés két pusztai tanyai elemi iskola felépítésére és két tanítói állás szervezésére Pusztaszeren. E határozat kimondta, hogy „Csongrád vármegye bármely közigazgatási bizottsága által a város tulajdonát képező felsőpusztaszeri pusztán kívánt két tanyai iskola felépítése és két tanítói állás szervezésére iránt tett és ezennel beterjesztett... tanácsai javaslatot magáéba teszi és kimondja, hogy... a kívánt célra 24 000 korona összeget fogadjon el.” Megjegyzendő, hogy itt felmerült egy másik fontos kérdés: Kecskemét miként szólhatott bele Csongrád megye ügyeibe? Tény, hogy a Szegeden székelő királyi Csongrád megyei tanfelügyelő illetékességi hatáskörrel rendelkezett a pusztaszeri iskolák fölött is.

A két iskola egyike az árpádalmi, a másik a Szárnyékhalmi pusztai elemi népiskola volt. Az előző felépítését a határozat a „következő tanév kezdetéig” jelölte meg, így mindössze öt hónap állt az épület felépítésére. A bizottság abban az évben még három alkalommal foglalkozott az iskolák kivitelezésének ügyével s a jegyzőkönyvekben egyetlen egyszer sincs szó „átalakításról”, vagy „átépítésről”, egyértelműen új iskolák létesítéséről. A két épület elkészültét a bizottság 1911. december 30-i ülésén tudomásul vette.

A fenti dokumentumokból és leváltári anyagokból kiderül, hogy a pusztaszeri árpádalmi elemi iskola — mely mostantól a nemzeti emlékpark népi épületgyűjtésének új látványossága — nem csárdából alakított, hanem 1911-ben iskolai célokra épített oktatási intézmény.

Dr. Sárközy István

Borzák Tibor